

อุปายโกศลวิธี: ทฤษฎีการตีความในพุทธปรัชญาเซน

Skillful Means: Theory of Hermeneutics in Zen Buddhist Philosophy

พระมหาสุรชัย ชยาภิวฑฒโน (พุดชู)¹
Phramaha Surachai Jayabhivaddhano (Phutchu)

Received: Mar 21, 2019
Revised: June 13, 2019
Accepted: June 17, 2019

บทคัดย่อ

ทฤษฎีการตีความเชิงพุทธปรัชญามหายานที่สำคัญ คือ อุปายโกศลวิธี ซึ่งเป็นตัวอย่างของทฤษฎีบูรณาการหรือสัมพัทธนิยมที่เน้นทั้งการอธิบายความและการตีความ โดยความหมายแล้ว อุปายโกศลวิธี หมายถึง ความฉลาดในการสอนที่มีขอบเขตไม่จำกัด ประยุกต์ได้อย่างหลากหลาย ในพุทธปรัชญาเซนมีเครื่องมือสำคัญที่จัดเป็นอุปายโกศลวิธีเรียกว่า โกอาน ซาเซนและมอนโด ทั้งสามเครื่องมือเป็นรูปแบบการสอนที่เป็นอัตลักษณ์ของเซน ผู้สอนต้องมีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติหรือการบรรลุธรรม จึงสามารถถ่ายทอดธรรมะผ่านเครื่องมือทั้งสามให้ศิษย์ได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ พุทธปรัชญาเซนจึงเน้นประสบการณ์ทางจิตของปัจเจกชน ซึ่งการเข้าถึงประสบการณ์ทางจิตไม่สามารถบันทึกไว้ได้ด้วยภาษาซึ่งมีขอบเขตที่จำกัด กระนั้น ตัวภาษาเองก็มีส่วนสำคัญในฐานะเป็นกระบวนการ

¹ อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา

ที่เรียกว่า กายวิญญูติและจิตวิญญูติให้ศิษย์เข้าถึงธรรมะที่มีอยู่แล้วในทุกคนผ่านเครื่องมือ คือการขบคิดปริศนาธรรม (โกอาณ) รวมถึงการสนทนาถามตอบแบบจับพลัน (มอนโด) และการปฏิบัติธรรม (ชาเซน) ที่จัดเป็นทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาในการสื่อสาร เครื่องมือทั้งสามจึงเป็นตัวอย่างของทฤษฎีอุปายโกศลวิธีที่เน้นการสอนเชิงผลสัมฤทธิ์ คือการเข้าถึงพุทธภาวะในทัศนะของพุทธปรัชญาเซน

คำสำคัญ: อุปายโกศลวิธี, การตีความเชิงพุทธ, ปรัชญาเซน

Abstract

The important theory of Mahayana hermeneutics is the *Skillful Means*. It is an example of integrationism or interactionism which emphasizes on explanationism and interpretationism. By meaning, *Skillful Means* signifies an intelligent teaching into infinity and various applying. For Zen Buddhist philosophy, an important method of the *Skillful Means* is called Koan, Zazen, and Mondo. These are teaching identity of Zen. Zen master has to have direct or practical experiences of the Dhamma and then they are able to transfer the methods to their disciples clearly. Therefore, Zen Buddhist philosophy emphasizes on experiences of mind in individual. The ways of these experiences cannot record by languages which are finite words to explain the meanings. However, languages are important as a process called Kāyaviññatti and Vacīviññatti to help disciples to realize their own Buddhahood through methods, namely Koan, Mondo, and Zazen which pay the role to communicate in non-verbal and verbal languages between master and disciples. These methods are signifier of *Skillful Means* which highlights the successful teaching that is an attaining of Buddhahood according to Zen's opinion.

Keywords: Skillful Means, Buddhist Hermeneutics, Zen Philosophy

บทนำ

การตีความมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงอุปายโกศลวิธี เป็นทฤษฎีการตีความที่มีใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากการประยุกต์รูปแบบการสอนให้เหมาะสมแต่ละสถานการณ์และผู้รับการสอน เช่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เหมาะแก่จริตของผู้ฟัง ทรงวางรูปแบบการจัดการองค์กรสงฆ์ให้สอดคล้องกับบ้านเมือง เช่น การมีเจ้าอธิการต่าง ๆ รวมถึงการมีตำแหน่งเอตทัคคะก็ถือว่าเป็นการวิเคราะห์คนให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ วิธีการสอนเหล่านี้สามารถมองได้ว่าเป็นอุปายโกศลวิธีของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกนำมาใช้กระทั่งปัจจุบัน

ยุคหลังพุทธกาลเกิดพุทธปรัชญาสำนักต่าง ๆ มากมาย โดยสรุปมีสองสำนัก คือ ฝ่ายเถรวาทและมหายาน นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์สำคัญทางศาสนานับไม่ถ้วนที่เกิดจากการตีความของสำนักเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเถรวาทหรือมหายาน สิ่งที่เกิดขึ้นจากการตีความตั้งแต่สมัยพุทธกาลกระทั่งสมัยหลังพุทธกาล ก็คือทฤษฎีการตีความที่เหมือนกันที่เรียกว่า *อุปายโกศลวิธี* ทฤษฎีนี้เป็นการกล่าวถึงหลักการสอนกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุจำเพาะว่าต้องเป็นรูปแบบการสอนอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในราว พ.ศ. 950 พุทธปรัชญาโยคอาจารย์ได้พัฒนาขึ้นในจีนโดยท่านโพธิรุจิและท่านปรมัตถะ ชาวจีนรู้จักนิกายนี้ในนามว่า ฮวงเชียงจงหรือนิกายธรรมลักษณะ (Bodhinanda, S., 2012, p. 87) ต่อมาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 11 ท่านโพธิธรรมนำพุทธปรัชญาโยคอาจารย์คนเดียวมาเผยแพร่ในจีน (Suzuki, D. T., 2000, p. 18; Suzuki, D. T., 2005, p. 176) แนวปฏิบัติของพระโพธิธรรมกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ทำให้เกิดเป็นพุทธปรัชญาฮั่นหรือเซนในญี่ปุ่น มหายานนิกายเซนนี้เองที่ผู้เขียนเห็นว่า เป็นอุปายโกศลวิธีที่มีความเด่นชัดในแง่ของการประยุกต์เข้าหาวัฒนธรรม ความเชื่อ ลัทธิแบบจีนและญี่ปุ่น ทั้งยังคงรูปแบบการสอนในสมัยพุทธกาลเอาไว้ อุปายโกศลวิธีที่พุทธปรัชญาเซน

นำมาเป็นรูปแบบการสอน ก็คือเครื่องมือแห่งชาโตริทั้งสาม ได้แก่ โกอาน ชาเซน และมอนโด เรื่องราวที่ปรากฏในเครื่องมือเหล่านี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อของชาวจีนและญี่ปุ่น ซึ่งมีความเชื่อแบบลัทธิเต๋า ขงจื้อและชินโตสอดแทรกไว้ด้วย ขณะเดียวกันรูปแบบการบรรลุชาโตริเพราะอาศัยเครื่องมือดังกล่าว เช่น การบรรลุพระขบคิดโกอานหรือสนทนาธรรมแบบมอนโด ล้วนทำให้นึกถึงการบรรลุธรรมของพระองค์คุนิมาดะ พระวัคกิลี พระจุลปันถก แม้กระทั่งพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะที่เข้าถึงธรรมอย่างฉับพลัน ทฤษฎีอุปายโกศลวิธีในพุทธปรัชญาเซน กล่าวคือโกอาน ชาเซนและมอนโด จึงสะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ที่เป็นรูปแบบการสอนตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่ยังคงปฏิบัติในสมัยปัจจุบัน และบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรม ความเชื่อร่วมสมัยได้อย่างลงตัว

ความหมายและความเป็นมาของการตีความ

การตีความตรงกับภาษาอังกฤษว่า Hermeneutics มาจากภาษากรีกว่า Hermeneuein หรือ Hermeneia มีความหมายว่า แปลความ (to translate) ตีความ (to interpret) และความหมาย (to decipher) มีความสำคัญ (to make sense) อธิบายให้ชัดเจนขึ้น (to clarify) (Boonjua, K., 2003, p. 3) แต่โดยทั่วไปนิยมแปลว่า การตีความมากกว่าความหมายอื่น นอกจากนี้ คำว่า Hermeneutics ยังมีคำบัญญัติใช้ในภาษาไทยว่า วรรณปริวรรตศาสตร์พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า วรรณปริวรรตศาสตร์: วิชาว่าด้วยการตีความ ซึ่งแยกอธิบายความหมายเป็น 3 นัย คือ 1. ทางเทววิทยา หมายถึง การอธิบายความหมายในคัมภีร์ไบเบิล 2. ทางปรัชญาสังคม หมายถึง วิชาที่เกี่ยวกับการสืบค้นและการตีความพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไปโดยมีเจตนา 3. ทางอรรถกถาวิทยา หมายถึง การค้นคว้าเพื่อหาจุดหมายของการเป็นมนุษย์ (Office of the Royal Society, 2005, pp. 42-43)

พจนานุกรมปรัชญาของเจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (Thongrungront, J., 2004, p. 85) ให้ความหมายของอรรถปริวรรตศาสตร์ว่า ศิลปะหรือศาสตร์แห่งการตีความวรรณกรรมหรืองานด้านอักษรศาสตร์ ขณะที่พจนานุกรมปรัชญาของออกฟอร์ดให้นัยสำคัญทางอรรถปริวรรตศาสตร์ไว้ (Blackburn, Simon, 2005, p. 165) ว่าเป็นวิธีการตีความที่ครั้งแรกตีความเกี่ยวกับตัวบท (Texts) ต่อมาตีความเกี่ยวกับโลก (World) ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นทางสังคม ประวัติศาสตร์และจิตวิทยา แนวคิดในการตีความที่สำคัญ คืองานเขียนของกาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer: 1900 – 2002) ที่มีทัศนะเกี่ยวกับการตีความที่สอดคล้องกับแนวคิดของไฮเดกเกอร์ที่ว่า การตีความคือปรัชญา ปรัชญาคือการตีความ

คำว่า Hermeneutics จึงแปลเป็นไทยได้สองคำ คือ การตีความและอรรถปริวรรตศาสตร์ อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงคำว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ จะมีความสำคัญในฐานะเป็นสาขาที่มีเนื้อหาหลากหลาย หากเป็นปรัชญาเรียกว่า ปรัชญาอรรถปริวรรตศาสตร์ นอกจากนี้ อรรถปริวรรตศาสตร์ยังมีนัยสื่อถึงความเป็นแนวคิดหลังนวยุค เช่น การเรียกศาสนาที่ใช้วิธีอรรถปริวรรตศาสตร์ว่าเป็นศาสนาคริสต์หลังนวยุค

การตีความมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ สามารถจำแนกโดยย่อ (Nima-nong, V., 2009, p. 22) ได้ ดังนี้ 1. *การตีความในอดีต* เป็นการตีความในสมัยกรีกโบราณที่ทำความเข้าใจคัมภีร์หรือตัวบท (Text) ด้วยการแปลความหมายตามตัวอักษรและหลักไวยากรณ์ วิธีการนี้เรียกว่า ภาษาศาสตร์ (Philology) 2. *การตีความสมัยกลาง* เป็นการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนา ได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล ด้วยวิธีการอธิบายความ (Exegesis) บางครั้งเรียกวิธีการนี้ว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ของคัมภีร์ไบเบิล 3. *การตีความสมัยใหม่* สมัยนี้เกิดทฤษฎีการทำความเข้าใจและการแปลความหมายภายในบริบทของศาสนา ทั้งในแง่การทำความเข้าใจเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ การตีความในสมัยนี้เป็นยุคปฏิรูปคริสต์ศาสนจักร คำนิยามของศาสตร์

แห่งการตีความจึงเป็นกฎสำหรับตีความคัมภีร์ทางศาสนา (Ponsirichasoenpan, S., 2016, p. 6) ผู้ที่เป็นบิดาแห่งการตีความสมัยใหม่ คือ ฟรีดริช ชไลเออร์มาเคอร์ (Friedrich Schleiermacher: 1768 – 1834) เพราะเป็นผู้ริเริ่มใช้วิชาการต่าง ๆ ในการตีความทางศาสนาและที่สำคัญเป็นผู้ริเริ่มทำให้การตีความกลายเป็นวิธีการของวิชาการต่าง ๆ มาจนปัจจุบัน (Boonjua, K., 2003, p. 68) 4. *การตีความสมัยปัจจุบัน* สมัยนี้เป็นยุคร่วมสมัยที่เน้นการอธิบายความ (Explanation) และการตีความ (Interpretation) ในศตวรรษที่ 19 การตีความกลายเป็นส่วนหนึ่งของญาณวิทยาในการแสวงหาความรู้ ต่อมาในศตวรรษที่ 20 การตีความได้รับการพัฒนาจนเป็นศาสตร์สากล ซึ่งนักปรัชญาหลังนวยุคให้ความสำคัญและถือเป็นปรัชญาโลกาภิวัตน์ เพราะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง

โดยสรุป จะเห็นว่าศาสตร์แห่งการตีความเดิมที่ใช้ในการตีความทางศาสนาที่หมายถึง การตีความคัมภีร์ไบเบิล ยุคต่อมาได้พัฒนาใช้ตีความวรรณกรรมทั่วไป ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงวิทยาศาสตร์มากขึ้นและกลายเป็นตรรกวิทยาแบบใหม่ เพราะฉะนั้น หากจะสรุปการตีความตั้งแต่สมัยโบราณกระทั่งปัจจุบัน การตีความสามารถแบ่งเป็นสองสายหลัก (Nima-nong, V., 2009, p. 24) ดังนี้ 1. ศาสตร์แห่งการตีความสำหรับคัมภีร์ทางศาสนา เรียกว่า *การตีความเชิงศาสนา (Religious Hermeneutics)* 2. ศาสตร์แห่งการตีความสำหรับคัมภีร์ทางปรัชญา เรียกว่า *การตีความเชิงปรัชญา (Philosophical Hermeneutics)*

การตีความเชิงพุทธ

ศาสตร์แห่งการตีความเชิงพุทธมีมาตั้งแต่พระพุทธศาสนายังเจริญเฟื่องฟูอยู่ในอินเดีย เมื่อพระสาวกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังถิ่นต่าง ๆ ก็มีคัมภีร์ด้านการตีความเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ คัมภีร์ดังกล่าว คือวรรณคดีบาติในชั้นอรรถ-

กถา ฎีกา ออนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เช่น คัมภีร์ เนตติปกรณ์ เปฏโกปเทศ (ทั้งสองคัมภีร์นี้แต่งโดยพระมหากัจจายนะในสมัยหลังพุทธกาล) วิมุตติมรรค (แต่งโดยพระอุปติสสเถระ) วิสุทธิมรรค (แต่งโดยพระพุทธโฆสาจารย์) สองคัมภีร์หลังนี้เกิดขึ้นในศรีลังกา แม้กระทั่งการเกิดเป็นนิกายต่าง ๆ ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตีความอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากการอธิบายหลักคำสอนที่ต่างออกไป

ความหมายของการตีความในทัศนะของพุทธปรัชญาจะสังเกตได้จากวรรณคดีบาลีในชั้นต่าง ๆ โดยเฉพาะชั้นอรรถกถาและฎีกาที่มักปรากฏคำว่า อิทํ วุตตํ โหติ (มีคำอธิบายดังนี้) วิคคโห (วิเคราะห์) อตฺถโ (ความหมาย) อธิปฺปาย (อธิบาย) วิตุถารโ (โดยพิสดาร) โยชนา (การประกอบเนื้อความ) (Vi. Maha. A. (Pali) 1/294, 534, 540, 603, 609) คำเหล่านี้มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Hermeneutics ในทางตะวันตก เพราะหมายถึง การอรรถาธิบาย อรรถวิเคราะห์ อรรถบทวิเคราะห์ หรือนัยวิเคราะห์ (นัยคาห) โดยเฉพาะคำว่า นัยวิเคราะห์ เป็นคำสาวกบัญญัติที่ได้เ้ามาจากพุทธพจน์ว่า โยนิโสมนสิการ (Reflection by Origin) แปลว่า การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ตรงกับภาษาร่วมสมัยว่า การใช้วิจารณ์ญาณ

คำว่า นัยวิเคราะห์ (นัยคาห) ปรากฏในเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ชื่อ มโนรถปฺรณี ว่า มา นยเหตุติ นยคาเหนปี มา คณฺหิตถ (An.Tika.A. (Pali) 14/299) แปลว่า บทว่า มา นยเหตุ ได้แก่ อยู่่าเชื่อถือ แม้โดยการถือเอาตามนัย (An.Tika.A. (Thai) 34/505/347) ซึ่งคำว่า นยหรือนัย ไม่ได้มีเพียงความหมายว่า เหตุผล (Reasoning) หรือ การอนุมาน (Inference) แต่ยังหมายถึง นัยวิเคราะห์ หรือ แบบแผน (Method) โดยสรุปแล้ว คำว่า นัย หมายถึง เหตุผล วิเคราะห์ การอนุมานที่จะนำไปสู่ข้อสรุป แบบแผน หรือวิธีที่จะนำไปสู่ภาคปฏิบัติ บางครั้งพระพุทธเจ้าใช้คำว่า ปริยาย แทน ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคำว่า นัยวิเคราะห์ (นัยคาห-โดยการถือเอาตามนัย) ในข้างต้น จึงสื่อถึงความหมายที่ว่า การแสวงหา

ความรู้โดยผ่านการตีความ (Nim‘anong, Wīrachāt, 2009, p. 127)

นอกจากนี้ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของการตีความเชิงพุทธในแง่การตีความพุทธศาสนสุภาษิตไว้ว่า “ตีความ คือความพยายามล้วงลึกไปถึงเจตนารมณ์ของผู้แสดงความนั้น ๆ ไว้ โดยแยกแยะประเด็นออกมาอธิบายขยายความให้เห็นประจักษ์ชัด แล้วกำหนดความหมายอันแท้จริงของข้อความนั้น ตามความเข้าใจของผู้ตีความไว้” (Phra Dhammakittiwong [Thongdee Suratejo], 2007, p. 10) อย่างไรก็ตาม ความหมายดังกล่าว ยังหมายถึงการตีความทั่วไป ซึ่งท่านได้ชี้แจงความหมายเพิ่มเติมว่า 1. *เป็นการพยายามล้วงลึก* คือเจตนาอันเป็นบุรพภาคเบื้องต้นของผู้ตีความที่จะทำความเข้าใจและเข้าถึงสาระของข้อความ 2. *เป็นการเจตนารมณ์ของผู้แสดงความนั้น ๆ* คือวัตถุประสงค์ที่ผู้แสดงข้อความต้องการสื่อให้คนเข้าใจ ตรงกับคำว่า *อุเทศ* หมายถึง หัวข้อหรือถ้อยคำสั้น ๆ ในเรื่องเทศนา เป็นสิ่งที่ผู้ตีความต้องทำความเข้าใจ 3. *เป็นการแยกแยะประเด็น* คือการคิดวิเคราะห์ประเด็นข้อความอย่างมีระบบ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ตรงกับคำว่า *นิเทศ* หรือวิเคราะห์ 4. *เป็นการอธิบายขยายความให้เห็นประจักษ์* คือการอธิบายประเด็นที่แยกแยะไว้ตามหลักและวิธีการ โดยมีข้อมูลอ้างอิงสนับสนุน พร้อมแสดงทัศนะของผู้ตีความ ตรงกับคำว่า *นิเทศ* เช่นเดียวกัน และ 5. *เป็นการกำหนดความหมายตามความเข้าใจ* คือการสรุปความคิดรวบยอดของผู้ตีความ ตรงกับคำว่า *ปฏินิเทศ* การตีความจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คืออาศัยความรู้หลักวิชาการและฝีมือในการทำให้อรรถกถาเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าภาษามีความสำคัญต่อการตีความเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องมืออธิบายความ แปลความ และตีความให้เป็นที่เข้าใจ การตีความทางพุทธปรัชญาก็ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเช่นเดียวกันตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นต้นมา ในครั้งนั้น ภาษามิมีบทบาทในการจดจำคำสอนที่เรียกว่า มุขปาฐะ (Oral

Tradition) แต่การสื่อสารทางพุทธปรัชญาไม่ได้มีเพียงการใช้ถ้อยคำเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีอีกทางที่ไม่ใช้ถ้อยพูด นั่นคือการใช้ภาษากาย ดังนั้น ภาษาในการสื่อสารความหมายในพุทธปรัชญาจึงมีสองทาง เรียกว่า วิญญูติ (Abhi.san. (Thai) 34/584/173) ได้แก่ 1. กายวิญญูติ คือการสื่อความหมายทางกาย อาจเรียกได้ว่าเป็นอวัจนภาษา (Non-verbal Language) จะเห็นได้จากการลงมือกระทำหรือการศึกษาเชิงปฏิบัติที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ อันหมายถึง หน้าที่ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ต้องเน้นการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม 2. วจีวิญญูติ คือการสื่อความหมายทางวาจา อาจเรียกว่าเป็นวัจนภาษา (Verbal Language) จะเห็นได้จากการเล่าเรียนจากคัมภีร์เป็นส่วนใหญ่ที่เรียกว่า คัมภีรธุระ อันหมายถึง หน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่ต้องสาธยาย ท่องจำตำรา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิญญูติทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในฐานะสนับสนุนให้อีกวิญญูติปฏิบัติได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมจะสัมฤทธิ์ผลถึงขั้นปฏิเวธได้ต้องอาศัยภาคปฏิบัติ การศึกษาพระปริยัติธรรมจัดเป็นวจีวิญญูติ ส่วนการปฏิบัติธรรมจัดเป็นกายวิญญูติ ทั้งสองต้องอาศัยกันและกันเพื่อให้เกิดปฏิเวธคือผลของการปฏิบัติที่หมายถึง การบรรลุธรรม แต่เมื่อว่าโดยละเอียดแล้ว การศึกษาพระปริยัติธรรมก็เป็นกายวิญญูติได้ เช่น การจดจาร การบันทึก การขีดเขียน การวาดภาพสัญลักษณ์ต่าง ๆ หรือการปฏิบัติธรรมก็จัดเป็นวจีวิญญูติได้ เช่น กรณีการสอบอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์ การบริกรรมภาวนาขณะนั่งสมาธิ การโต้ตอบสนทนาธรรมสักัจฉา ดังนั้น วิญญูติทั้งสองจึงเป็นเหตุและผลที่สนับสนุนระหว่างกัน

ทฤษฎีการตีความเชิงพุทธ

การตีความเชิงพุทธเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrationism หรือ Holism) หรือปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism) ที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีปิดกั้น (Exclu-

sivism) กับทฤษฎีเหมารวม (Inclusivism) (Nim‘among, Wirachāt, 2009, pp. 140-141)

ก. ทฤษฎีปิดกัน แบ่งเป็นสองกลุ่มย่อย ดังนี้ 1. *กลุ่มอธิบายนิยม* (Explanationism) กลุ่มที่ถือว่าการอธิบายความมีความสำคัญมากกว่าการตีความ กลุ่มนี้เป็นนักจิตนิยมเชิงพฤติกรรมหรือนักชีววิทยาทางสังคม โดยมีพื้นฐานความเชื่อว่า การสืบค้นที่เป็นระบบต้องเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักปรัชญากลุ่มนี้คือพวกปฏิฐานนิยม เช่น สกินเนอร์ (Burrhus Frederic Skinner: 1904 – 1990) โรเซนเบอร์ (Gerald N. Rosenberg: 1954—) 2. *กลุ่มตีความนิยม* (Interpretationism) กลุ่มที่ถือว่า กระบวนการสืบค้นต้องเป็นการตีความเท่านั้น เพราะเห็นว่าการตีความที่เป็นที่มาของความรู้ นักปรัชญากลุ่มนี้เป็นแนวคิดหลังนวยุคหรือหลังสมัยใหม่ เช่น รอร์ตี (Richard Rorty: 1931 – 2007)

ข. ทฤษฎีเหมารวม หรือ เหมารวมนิยม เป็นกลุ่มประนีประนอมระหว่างทฤษฎีปิดกันทั้งสองฝ่าย แต่จะให้ความสำคัญแก่การตีความมากกว่า เพราะเห็นว่า การอธิบายความต้องอาศัยการตีความ แต่การตีความไม่จำเป็นต้องอาศัยการอธิบายความ นักปรัชญากลุ่มนี้คือพวกปฏิบัตินิยม เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญแก่นมนุษย์มากกว่าวิทยาศาสตร์ แต่ก็ไม่ทั้งวิทยาศาสตร์ เนื่องจากมองว่า วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือสนับสนุนมนุษย์อีกที

พุทธปรัชญาให้ความสำคัญแก่ทฤษฎีทั้งสอง คือทฤษฎีปิดกันและเหมารวม จึงเป็นทฤษฎีบูรณาการหรือปฏิสัมพันธ์นิยม เพราะเห็นว่าทั้งการอธิบายความและการตีความมีค่าเท่ากัน เป็นการยอมรับความแตกต่างของทฤษฎีทั้งสองที่ต้องอาศัยกันและกัน หากเขียนเป็นตารางจะเห็นแนวคิดการตีความเชิงพุทธ ดังนี้

ทฤษฎีที่ 2		การตีความเชิงพุทธ
ก. ทฤษฎีปิด กัน	1. อธิบายนิยม = เถรวาท	ทฤษฎีบูรณาการ หรือปฏิสัมพันธ์นิยม (ทั้งข้อ ก และ ข)
	2. ตีความนิยม = มหายาน	
ข. ทฤษฎีเหมารวม (เหมารวมข้อ 1 และ 2)		

เมื่อว่าโดยรายละเอียด จะเห็นว่า*การอธิบายความนิยม*เป็นทฤษฎีที่พุทธ-ปรัชญาเถรวาทมักนิยมปฏิบัติเพราะเป็นการอธิบายความตามคัมภีร์ที่เป็นสายอนุรักษนิยม ส่วนมหายานเน้น*การตีความนิยม*ตามสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่เน้นการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทั้งเถรวาทและมหายานมีทฤษฎีที่บูรณาการร่วมกันมากขึ้น จะสังเกตจากทฤษฎีการตีความ (Hermeneutics) มากมายที่สามารถใช้หลักการร่วมกันได้ ในฝ่ายเถรวาท เช่น ทฤษฎีปฏิจางสมุปปาต ทฤษฎีปฏิฐานหรือปัจจัยาการ ทฤษฎีมหาลเทศ ทฤษฎีเจตนาเป็นใหญ่ ทฤษฎีอจินไตย ส่วนฝ่ายมหายานมีทฤษฎี 4 ทฤษฎี (Nima-nong, V., 2009, pp. 177-187) คือ 1. อุปายโกศลวิธี 2. นิทานเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย 3. วิทยาวิธี 4. วิธีแห่งจุดปริติสรณสูตร

ทฤษฎีทั้ง 4 ล้วนเป็นรูปแบบการตีความในพุทธปรัชญาเซน แต่เป็นทฤษฎีที่ตีความในมิติที่ต่างกัน เปรียบเหมือนการเดินทางสู่เป้าหมายเดียวกันแต่แตกต่างมรรควิธี เนื่องจากการตีความตามทฤษฎีนิทาน*เปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย* จะสังเกตเห็นจากเครื่องมือแห่งชาดริที่เรียกว่า โกอาน ซึ่งเป็นนิทานปริศนาธรรมชวนให้ขบคิด ทฤษฎีวิทยาวิธีก็คือแนวคิดของท่านนาการชุนที่มีพื้นฐานจากประโยคจตุสโกฏฐิ (Four Corners) ที่ทำให้ก้าวพ้นแนวคิดแบบทวิภาวะ (Duality) และเป็นการอธิบายคำสอนเรื่องศูนยตา ส่วนทฤษฎีวิธีแห่งจุดปริติสรณสูตร (สูตรว่าด้วยที่ทั้ง 4 ประการ) เป็นการตีความที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความสัมพันธ์กัน คือ

1. ต้องยึดคำสอนพุทธะ (Teaching) ไม่ใช่คำสอนครู (Teacher) 2. ยึดอรรถะ (Meaning) ไม่ใช่ตัวอักษร (Letter) 3. อรรถะนั้นต้องแจ่มชัด (Definitive Meaning) ไม่ใช่จากการตีความ (Interpretable Meaning) และ 4. นำไปสู่ปัญญาญาณ (Wisdom) ไม่ใช่ปัญญาสามัญ (Ordinary Consciousness) (Lopez, D. S., Jr., 1993, p. 3) หลักการนี้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะพื้นฐานของเซนที่ว่า 1. การถ่ายทอด (ความรู้แจ้ง) พิเศษ นอกคำสอนในคัมภีร์ 2. ไม่ขึ้นอยู่กับตัวอักษรและคำพูด 3. ชัดเจนไปถึงจิตใจมนุษย์ทุกคน และ 4. เห็นธรรมชาติแท้จริงของตนเพราะบรรลุพุทธภาวะ (Suzuki, D.T., 2000, pp. 18-19) โดยเฉพาะในข้อที่ว่าด้วยการยึดอรรถะและอรรถะนั้นต้องแจ่มชัด ผู้เขียนเห็นว่า โดยความหมายก็คือการเห็นธรรมชาติแท้จริงซึ่งมีอยู่ในทุกคน กล่าวคือการมีปัญญาญาณบรรลุพุทธภาวะ ไม่ใช่บรรลุได้เพราะความเข้าใจด้วยการตีความตามตัวบทใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ผู้เขียนขอกล่าวเฉพาะรายละเอียดในทฤษฎีแรกของฝ่ายมหายาน คืออุปายโกศลวิธีเท่านั้น

ทฤษฎีอุปายโกศลวิธี

อุปายโกศลวิธี คือความฉลาดในการสั่งสอน เป็นหัวใจการตีความของมหายาน ในฝ่ายพุทธเถรวาทเองก็ใช้วิธีนี้เป็นทฤษฎีการตีความด้วยประการหนึ่ง ซึ่งมีความหมายไม่ต่างกัน แต่การนำทฤษฎีอุปายโกศลวิธีไปใช้ในฝ่ายเถรวาทมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอนกว่า ยึดหลักเสขยวัตรที่เคร่งครัด เมื่อเถรวาทนำทฤษฎีนี้ไปใช้ จึงประยุกต์อยู่ในกรอบที่ค่อนข้างจำกัด รูปแบบที่เห็นชัดเจน เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาของเถรวาทที่พระนิมน์อยู่บนธรรมาสน์ อาจเป็นเพราะเถรวาทได้ชื่อว่า เป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม รูปแบบการสอนจึงคงรักษาสัมัยพุทธกาลนิยมเอาไว้ คือการนั่งท่ามกลางสงฆ์หรือประชุมชน ขณะที่อุปายโกศลวิธีของมหายานเน้นการสนทนาที่เรียกว่า ธรรมสากัจฉาเป็นหลัก คือการสอบถามธรรมะ

เป็นรายบุคคล บางครั้งการสอนโดยอุปายโกศลวิธีของเซน ดูเป็นเรื่องแปลกและรุนแรงถึงขั้นลงไม้ลงมือเพื่อลงโทษศิษย์ ทั้งนี้ ก็เพื่อกระตุ้นให้เกิดความปัญญา ความรู้แจ้งแบบเซน

การใช้อุปายการสอนต่าง ๆ ถือว่าเป็นอุดมคติหนึ่งในสามของมหายาน อุดมคติของมหายานมี 3 ประการ คือ 1. มหาปรัชญา (ปัญญา) คือปัญญาอันยิ่งใหญ่ 2. มหากรุณา คือการมีจิตกรุณาต่อสรรพสัตว์ที่ปราศจากขอบเขต 3. มหาอุปาย คือกุศโลบายที่ชาญฉลาดในการช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ มหาอุปายนี้นเอง ที่ผู้เขียนเห็นว่า เป็นอุปายโกศลวิธี ซึ่งเป็นทฤษฎีการตีความที่พุทธปรัชญาเซน นำมาใช้ที่เรียกว่า เครื่องมือแห่งชาโดริหรือการบรรลुरुธรรมไว 3 ชนิด คือโกอาน ชาเซนและมอนโด จะได้กล่าวต่อไป

1. โกอาน

โกอาน (kōan) แปลว่า เอกสารบันทึกของราชการ หมายถึง เอกสารที่คณาจารย์เซนบันทึกผูกเรื่องราวคำสอนเอาไว้ให้ศิษย์ได้ขบคิด โกอานเรียกอีกอย่างว่า ซันเซน (Sanzen) เป็นทั้งภาพวาด เรื่องเล่า สัญลักษณ์ อากัปกริยา ซึ่งล้วนต้องตีความให้เข้าใจความหมาย โกอานจึงเป็นปริศนาธรรมที่ต้องตีความให้แจ่มแจ้ง เมื่อขบคิดปริศนาธรรมบทใดบทหนึ่งจนทะลุปรุโปร่งแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจและสามารถพินิจขบคิดปริศนาธรรมบทอื่นได้อย่างง่ายดาย ในที่นี้ขอยกตัวอย่างโกอานเรื่อง *ชาล้นถ้วย* (A Cup of Tea) มีเรื่องราวเกี่ยวกับจิตเดิมแท้ที่น่าสนใจดังนี้

อาจารย์เซนชาวญี่ปุ่น ผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในยุคเมจินามว่า นันอิน (Nan-in) ได้ต้อนรับศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยท่านหนึ่งที่มาศึกษาเซนด้วย ขณะที่ยืนต้อนรับอยู่นั้น อาจารย์นันอินรินน้ำชาให้ศาสตราจารย์ จนล้นถ้วย แต่ก็ยังริน

แล้ววินอีก

ศาสตราจารย์ มองคุณทนไม่ได้ จึงเอ่ยขึ้นว่า “มันเต็มแล้ว ท่านจะรินมากกว่านี้ไม่ได้” “มันก็เหมือนกับชาถ้วยนี้” อาจารย์นั้นอินตอบ

“ตัวท่านเต็มไปด้วยความคิดเห็น (Opinions) และสิ่งนึกคิด (Speculations) ต่าง ๆ นานา อาตมาจะบอกเซนได้ ก็ต่อเมื่อท่าน ทำตัวให้เป็นดุษฎีเปล่าเสียก่อน”

(Senzaki, Nyogen and Reys, Paul, 2000, p. 17)

โกอานนี้มีนัยสำคัญที่คำว่า ชาล้นถ้วย ซึ่งตีความได้หลายอย่าง โดยเฉพาะคำว่า ล้นถ้วย ที่อาจหมายถึง ความรู้ความเข้าใจในเรื่องพุทธปรัชญาเซนที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือความคิดเห็นที่ยึดมั่นถือมั่นในตัวกูของกู ไม่ยอมลดทอนฐานะในโกอานเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุตีความไว้น่าสนใจ ท่านเห็นว่า

“ส่วนที่ล้นนั้น คงจะเป็นส่วนที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้... ฉะนั้น จริยธรรมแท้ ๆ ไม่มีวันจะล้น... หรือถ้าจะพูดอย่างลึก เป็นธรรมะลึก ก็ว่า จิตแท้ ๆ ไม่มีวันล้น อ้ายที่ล้นนั้น มันเป็นของปรุงแต่งจิต ไม่ใช่ตัวจิตแท้ มันล้นได้มากมาย...”

(Buddhadasa Bhikkhu, 2008, p. 22)

ความหมายของ ‘ชาล้นถ้วย’ จึงหมายถึง จิตที่ถูกปรุงแต่ง ที่ไม่ได้อยู่ในสภาวะดั้งเดิมของมัน หรือไม่ได้เป็นภาวะแก่นแท้ของธรรมะที่เรียกว่า จิตเดิมแท้ ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุอธิบายว่า

“...ที่ควรแก่นามที่จะเรียกว่า จิตแท้หรือจิตเดิมแท้ ซึ่งข้อนั้นได้แก่ ภาวะแห่งความว่าง จิตที่ประกอบด้วยสภาวะแห่งความว่างจากตัวกูของกู นั้นแหละคือจิตแท้ ถ้าว่างแล้วมันจะเอาอะไรล่ะ...”

(Buddhadasa Bhikkhu, 2008, pp. 22-23)

จึงสรุปได้ว่า สิ่งที่ล้น คือจิตที่ถูกปรุงแต่ง หรือจิตที่เกิดความยึดมั่นถือมั่นในอหังการ มมังการ หากปราศจากการปรุงแต่งและการยึดมั่นถือมั่น จิตก็ถึงภาวะแห่งความว่าง เป็นจิตเดิมแท้ที่ปราศจากการล้นดังในโกธานที่กล่าวถึง

2. ชาเซน

ชาเซน (Zazen) ตามรูปศัพท์แปลว่า การนั่งสมาธิ แต่การฝึกสมาธิไม่ได้หมายความว่า จะต้องนั่งอย่างเดียว เนื่องจากการปฏิบัติแบบชาเซนเกี่ยวข้องกับอิริยาบถ 4 และรวมอยู่ในทุกกิจกรรมการดำเนินชีวิต ชาเซนจึงเป็นการเจริญสติที่มีอุปายการฝึกหลากหลายและเป็นทั้งสมณะทั้งวิปัสสนา ผลของวิปัสสนาก็คือการบรรลุซาโตริ รูปแบบการฝึกสมาธิของเซนอาจไม่ได้แยกแยะชัดเจนว่า อย่างไรเป็นสมณะ อย่างไรเป็นวิปัสสนา แต่ก็สามารถพิจารณาได้จากวิธีปฏิบัติของท่านโดเกน ผู้ให้กำเนิดนิกายโซโตและเป็นผู้ที่เน้นเครื่องมือชนิดนี้ (ชาเซน) มากกว่าชนิดอื่น (โกธานและมอนโด) ท่านอธิบายไว้ (Satha-Anand, S., 1991, p. 50) ว่า ณ ที่นั่งประจำของตน ปูเสื่อหนา ๆ แล้ววางหมอนลงบนเสื่อ นั่งขัดสมาธิเพชรหรือขัดสมาธิดอกบัว ในท่าขัดสมาธิเพชรให้วางเท้าขวามือซ้ายและเท้าซ้ายบนขาขวา ในท่าขัดสมาธิดอกบัว ท่านเพียงวางเท้าซ้ายบนขาขวาเท่านั้น ท่านควรห่มจีวรและคาดรัดประคดแต่หลวม ๆ แต่เข้าที่ให้เสียบ่อย แล้ววางมือขวามือซ้าย และวางฝ่ามือซ้ายในท่าหงายขึ้นบนฝ่ามือขวา โดยให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดกัน นั่งตรงในท่าที่ถูกต้อง อย่าเอียงไปทางซ้ายหรือทางขวา อย่าเอียง

ไปข้างหน้าหรือข้างหลัง ดูให้ดีว่าหอยอยู่ในระดับเดียวกับไหล่ จมูกอยู่ตรงกับสะดือ ให้ลิ้นแตะเพดานส่วนหน้าของปาก ฟันบนและฟันล่างจรดกัน ริมฝีปากบนสัมผัสริมฝีปากล่าง ควรเปิดตาอยู่ตลอดเวลาและควรหายใจทางจมูกเบา ๆ เมื่อนั่งถูกท่าเรียบร้อยแล้ว สูดหายใจลึก ๆ หายใจเข้า หายใจออก โคลงร่างไปทางขวาที่ซ้ายทีแล้วปล่อยให้หุดยิ่งสมดุลในท่ายืน คิดถึงการไม่คิด จะคิดถึงการไม่คิดได้อย่างไร โดยปราศจากการคิด สิ่งนี้เองคือหัวใจแห่งศิลปะการนั่งชาเซน ดังนั้นหลักการปฏิบัติชาเซนที่กล่าวมา จึงเป็นหลักอุปายที่สอนให้มีสติตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ ไม่หวนรำลึกอดีตและคำนึงถึงอนาคต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่คิดแบ่งแยกระหว่างอดีตกับอนาคต หรือเรื่องราวอันเป็นทวิภาวะระหว่างตัวรู้กับสิ่งที่ถูกรู้ เมื่อตระหนักรู้และไม่ยึดติดในทวิภาวะดังกล่าว ก็เกิดความว่างที่เรียกว่า สุญyata คือว่างจากการยึดมั่นถือมั่น

นอกจากนี้ ท่านติช นัท ฮันห์ พระเซนชาวเวียดนาม นิกายรินไซ ได้กล่าวถึงการเจริญสติไว้ 6 วิธี แบ่งเป็นหลักการปฏิบัติย่อย 32 วิธี (Thich Nhat Hanh, 2006, pp. 113-132) การฝึกปฏิบัติแต่ละขั้นเป็นพื้นฐานในขั้นที่สูงขึ้นไป และสามารถปฏิบัติตามความเหมาะสมหรือความชื่นชอบของแต่ละคน วิธีทั้ง 6 มีดังนี้ 1. การยืน 2. การปล่อยวาง-ผ่อนคลาย 3. การหายใจ 4. การเจริญสติโดยอาศัยอิริยาบถและการเคลื่อนไหวของร่างกาย 5. การเพ่งพิจารณาสภาวะความเป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง 6. การแผ่ความรักความเมตตา

การฝึกปฏิบัติทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นพื้นฐานของการเจริญสติจากเรื่องเล็กน้อยพัฒนาไปสู่การยกระดับจิตใจให้รู้จักรลละ ปล่อยวางในที่สุด เป็นรูปแบบการฝึกสมาธิเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้ดี อาจสรุปได้ว่า วิธีการทั้งหมดเป็นการฝึกฝนเพื่อเข้าใจตัวเอง โดยเริ่มจากฝึกกำหนดลมหายใจแบบสมถกรรมฐานที่เรียบง่าย แล้วพิจารณาให้เกิดปัญญาแบบวิปัสสนากรรมฐาน สาระสำคัญก็เพื่อให้มีสติ ปลุกจิตให้เกิดการตื่นรู้

3. มอนโด

มอนโด (Mondo) หมายถึง การสนทนาธรรมส่วนตัวกับคณาจารย์ในลักษณะปัจฉาภิธานหรือถามตอบอย่างรวดเร็วทันควัน ไม่ต้องคิดล่วงหน้า เนื่องจากบางครั้งศิษย์ไม่สามารถขบคิดโกธานได้ คณาจารย์จึงเปิดโอกาสให้นำโกธานมาสอบถามหรือถกปัญหาข้อสงสัยต่าง ๆ บางครั้งคณาจารย์อาจใช้วิธีตบหน้า ใช้เท้ากระทุ้ง คุ้งร่นแรง อุทาน หัวเราะ ตะโกน หรือนิ่งเงียบ แล้วแต่โอกาสหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นให้ศิษย์ได้เข้าใจแจ่มแจ้ง บันทึกสำคัญที่กล่าวถึงมอนโดมีชื่อว่า *เดนโตโรกุ (Dentoroku)* หรือการส่งทอดดวงประทีป ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง การสนทนาระหว่างท่านโจชูกับผู้ดูแลวัด

ท่านโจชู อาจารย์เซนผู้ยิ่งใหญ่ในช่วงกลางราชวงศ์ถัง วันหนึ่งมีพระเดินทางมาถึงวัดของท่าน ท่านโจชูถามว่า “ท่านเคยมาวัดนี้หรือไม่”

พระรูปนั้นตอบว่า “ไม่ครับ นี่เป็นการเยือนครั้งแรกของผม”

“เชิญดื่มชาสิ” ท่านโจชูพูดขึ้น

ต่อมา มีพระอีกรูปเดินทางมาพบท่านโจชู ท่านถามว่า “ท่านเคยมาวัดนี้หรือไม่”

“เคยครับ” พระอาคันตุกะตอบ

“เชิญดื่มชาสิ”

ผู้ดูแลวัด (Inju) ได้เข้าพบท่านโจชูแล้วถามว่า “มันเกิดอะไรขึ้น ท่านถามพระทั้งสองรูปในคำถามเดียวกัน แล้วเชิญให้ดื่มชา ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองตอบต่างกัน รูปแรกพูดว่า ไม่เคยมาที่นี่ ท่านเชิญให้ดื่มชาอีกรูปพูดว่า เคยมาแล้ว ท่านก็เชิญให้ดื่มชาเหมือนกัน ผมไม่เข้าใจ ท่านอาจารย์”

เมื่อถูกผู้ดูแลวัดถาม ท่านโจชูอุทานขึ้นว่า “โอ อินจู”

“ครับ ท่านอาจารย์”

“เชญดัมชาลี อินจู” ท่านโจชูเอ่ยขึ้นทันควัน

(Suzuki, D. T., 2013, pp. 174-175)

คำว่า *เชญดัมชาลี* เหมือนเป็นรูปแบบคำตอบที่ท่านโจชูพูดกับทุกคนที่เข้าพบ คำพูดที่ทุกคนพูด จะเป็นคำยืนยันหรือปฏิเสธ เป็นสิ่งที่ใช่หรือไม่ใช่ ก็เป็นเพียงความแตกต่างด้านถ้อยคำ สำหรับท่านโจชู คำตอบของพระทั้งสองรูปเป็นเพียงความแตกต่างกันของถ้อยคำในบทสนทนา แต่ความหมายที่ท่านสื่อสารออกมา คือประสบการณ์ตรงของท่าน เป็นความจริงที่ท่านสัมผัสโดยตรง ไม่มี ความแตกต่างระหว่างถ้อยคำตอบที่พระทั้งสองรูปตอบ นั่นคือการเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งที่เป็นทวิภาวะ

สรุป

จากที่กล่าวมา การตีความมีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งหากแบ่งเป็นยุคสมัยมี 4 ยุค คือ 1. ยุคกรีกโบราณ 2. ยุคกลางสมัยรุ่งเรืองของคริสต์ศาสนา 3. ยุคใหม่สมัยรุ่งเรืองของวิทยาศาสตร์ และ 4. ยุคปัจจุบันสมัยบูรณาการศาสตร์ความรู้หลายแขนงเข้าด้วยกัน ทั้งสี่ยุคสามารถแบ่งการตีความเป็นสองสายหลัก คือ 1. การตีความเชิงศาสนา 2. การตีความเชิงปรัชญา การตีความในอดีตโดดเด่นเรื่องการตีความเชิงปรัชญา การตีความสมัยกลางโดดเด่นการตีความเชิงศาสนา หลังจากนั้น การตีความก็พัฒนาตัวเองจนโดดเด่นทั้งเชิงศาสนาและปรัชญา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การตีความยุคใหม่มีความโดดเด่นด้านการตีความเชิงปรัชญามากกว่าศาสนา เพราะเป็นยุคที่สลัดจากการครอบงำของศาสนา จึงพัฒนาองค์ความรู้เป็นด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนการตีความยุคปัจจุบันได้บูรณาการการตีความที่กว้างขึ้น โดดเด่นทั้งเชิงศาสนาและปรัชญา กระทั่งการตีความได้กลายเป็นทฤษฎีหนึ่งของสาขาญาณวิทยาในทางปรัชญา สำหรับการ

ตีความในพุทธปรัชญาตนเอง ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเชิงบูรณาการทั้งศาสนาและปรัชญาเข้าด้วยกัน

ทฤษฎีการตีความเชิงพุทธปรัชญาเซนเป็นทฤษฎีบูรณาการหรือปฏิสัมพันธ์นิยมที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีปิดกันกับทฤษฎีเหมารวม โดยสรุปก็คือเน้นทั้งการอธิบายความนิยมแบบเถรวาทและการตีความนิยมแบบมหายาน นอกจากนี้ พุทธปรัชญาเซนยังใช้ภาษาในการสื่อสารความหมายทั้งสองด้าน คือ 1. กาย-วิญญูติ การสื่อความหมายทางกายที่เป็นอวัจนภาษา 2. วจีวิญญูติ การสื่อความหมายทางวาจาที่เป็นวัจนภาษา วิญญูติทั้งสองปรากฏชัดเจนในทฤษฎีอุบายโกศลวิธี คือความฉลาดในการสั่งสอน ทฤษฎีนี้เรียกอีกอย่างว่า วิถีแห่งเซน ซึ่งมีรูปแบบการปฏิบัติ 3 วิธี คือ โกอาน ชาเซน และมอนโด โกอานจัดเป็นวจีวิญญูติ แม้ว่าโกอานจะเป็นเรื่องของการใช้ใจคิด แต่โกอานหลายบทเริ่มต้นจากการสนทนา และบางครั้งโกอานก็จัดเป็นกายวิญญูติ เพราะมีลักษณะเป็นภาพวาด สัญลักษณ์หรืออากัปกริยา ดังนั้น โกอานจึงจัดเป็นการสื่อสารทั้งทางวาจาและกาย ชาเซนจัดเป็นทั้งกายวิญญูติในแง่ของภาคปฏิบัติและวจีวิญญูติในแง่ของการสอบอารมณ์หรือสนทนาธรรมกับพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนมอนโดเป็นทั้งกายวิญญูติและวจีวิญญูติ เนื่องจากการสนทนากับคณาจารย์ ไม่ได้อาศัยเพียงถ้อยคำ บางครั้งท่านอาจใช้วิธีการกระตุ้นปัญญาของศิษย์ด้วยการตบตีหรือใช้ไม้เท้ากระทุ้ง

อุปายการสั่งสอนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นอุปายโกศลวิธีที่นิยมในพุทธปรัชญาเซนและเป็นการปฏิบัติตามอุดมคติหนึ่งในสามของมหายานในข้อมหาอุปาย คือ กุศโลบายที่ชาญฉลาดในการช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ มหาอุปายข้อนี้ ก็คือทฤษฎีอุปายโกศลวิธี โดยมีเครื่องมือแห่งชาโตรี 3 ชนิด ได้แก่ โกอาน ชาเซน และมอนโดเป็นภาคปฏิบัติของทฤษฎี

References

Primary Data:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Phratraipidok Phāsāthai Lēmtī 34 [Thai Tipitaka, Vol. 34]*. Published for 5th Anniversary of Her Majesty Queen Sirikit's Birthday. Phra Nakhon Sri Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 34. พิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

Mahamakutarajavidyalaya. Revised and Published. (1992). *'Atthakatha Bālī 'Aksōṇ tai Chabap Sayāmrāt Lēmtī 14 [Pāli Commentary in Thai Alphabet, Siamrat Version, Vol. 14]*. Nakhon Pathom: Mahamakutarajavidyalaya Publisher.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ตรวจชำระและพิมพ์. (2535). *อรรถกถาบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 14*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Mahamakutarajavidyalaya. Revised and Published. (1993). *Phratraipidok Læ 'Atthakathappæ Lēmtī 34 [Translated Tipitaka and Commentary, Vol. 34]*. 3rd ed. Published for 200th Anniversary of Chakri Dynasty, Rattanakosin Era in 1982. Nakhon Pathom: Mahamakutarajavidyalaya Publisher.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ตรวจชำระและพิมพ์. (2536). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่มที่ 34. พิมพ์ครั้งที่ 3. พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปีแห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Mahamakutarajavidyalaya. Revised and Published. (2009). *Samantapāsāthikā Nāma Vinayattakathā (Pathamo Phākho) [Pāli Vinaya Commentary: Samantāsādikā, Vol. I]*. 12th ed. Nakhon Pathom: Mahamakutarajavidyalaya Publisher.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2552). *สมณุตปาสาทิกา นาม วินยฎฐกถา (ปฐม ภาค)*. พิมพ์ครั้งที่ 12. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

Secondary Data:

Bodhinanda, S. (2012). *Pratyā Mahāyāna [Mahayana Philosophy]*. 6th ed. Nakhon Pathom: Mahamakutarajavidyalaya Publisher.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2555). *ปรัชญามหายาน*. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

Boonjua, K. (2003). *Chut Pratyā Læ Sātsanā Sēnchhōn Lēmī 6: Pratyā ‘Attha Pariwat Khōng Manutsayachat (Chuang Phahuniyom) [Philosophy and Religion Series, Vol. 6: Hermeneutics of Humenity]*. Bangkok: Saint John’s University.

กิริติ บุญเจือ. (2546). *ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่ม 6: ปรัชญาอรรถ-ปริวรรตของมนุษยชาติ (ช่วงพหุนิยม)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

Buddhadāsa Bhikkhu. (2008). *Nithān Sēn: Mahōrasop Thāng Winyān Phūa charyatham [Zen Tales: Spiritual Theater for Virtue]*. Bangkok: Sukkhapabjai Publisher.

พุทธทาสภิกขุ. (2551). *นิทานเซ็น: มหรรสพทางวิญญานเพื่อจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

Hanh, Thich Nhat, writer, Phra Phrapracha Pasannadhammo, transter. (2006). *Pātihān Hēng Kāntur Yūsamoe [The Miracle of Being Awake]*. 17th ed.

Bangkok: Komol Khemthong Foundation.

ติช นัท ฮันห์. เปียน. (2549). *ปฎิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ*. แปลโดย พระประชา
ปสนนธมโม. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

Nima-nong, V. (2009). *Rāingān Kānwičhai Kānsuksā Wikhro Thritsadī 'Attha Pariwat Sāt Nai Khamphī Phra Phuththasātsanā Thērāwāt* [Report of an Analytical Study of Hermeneutics in the Theravada Buddhist Texts]. Phra Nakhon Sri Ayutthaya: Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

วีระชาติ นีมอนงค์. (2552). *รายงานการวิจัยการศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีอรรถปริวรรต
ศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบัน-
วิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratejo). (2007). *Kāntīkhwām Phutthasāsana Suphāsīt* [Hermeneutics in Buddhist Proverbs]. 2nd ed. Bangkok: Liang Chiang.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *การตีความพุทธศาสนสุภาษิต*. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.

Ponsirichasoenpan, S. (2016). *Hoēmēnūtik: Sāt Hāng Kāntīkhwām Læ Sinlapa Hāng Kānkhaōchai* [Hermeneutics: Science of Interpretation and Art of Understanding]. Nonthaburi: Watcharin P.P. Publisher.

สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์. (2559). *เฮอร์เมนูติกส์: ศาสตร์แห่งการตีความและศิลปะ
แห่งการเข้าใจ*. นนทบุรี: โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี.

Royal Academy. (2005). *Photchanānukrom Pratyā-Thai Chabap Rāitchabandit-
tayasathān* [Dictionary of English-Thai Philosophy, Royal Academic
Version]. 4th ed. Bangkok: Royal Academy.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราช-
บัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

Satha-Anand, S. (1991). *Phūpānyā Wichā Sēn: Bot Wikhrō Khamṣōn Paramācchān Dōkēn* [Zen Wisdom: Analysis of Master Dogen]. Bangkok: Siam.

สุวรรณ สถาอานันท์. (2534). ภูมิปัญญาวิชาเซ็น: บทวิเคราะห์คำสอนปรมาจารย์โดเก็น. กรุงเทพฯ: ศยาม.

Thongrungsrot, J. (2004). *Phōtchānānukrom Pratyā-Thai* [Dictionary of English-Thai Philosophy]. Bangkok: Bodang.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: โปแดง.

Blackburn, Simon. (2005). *The Oxford Dictionary of Philosophy*. 2nded. New Delhi: Oxford University Press.

Lopez, Donald Sewell, Jr. (1993). *Buddhist Hermeneutics*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.

Senzaki, Nyogen and Reys, Paul. ed. (2000). *Zen Flesh, Zen Bones*. New Delhi: Penguin Books.

Suzuki, Daisetz Teitaro. (2000). *Zen and Japanese Buddhism*. New Delhi: Munshiram Manoharlal.

Suzuki, Daisetz Teitaro. (2005). *Essays in Zen Buddhism, First Series*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.

Suzuki, Daisetz Teitaro. (2013). *Studies in Zen*. Mansfield Centre: Martino Publishing.